

פרק 10 - תעשייה, מסחר ושירותים

מקורות והגדרות

לוחות 1-4: ע'אגף הגביה, ע'המרכז למחקר כלכלי וחברתי

הנתונים מבוססים על קובץ חייבי ארנונה שלא למגורים בהתאם לסיווג האחיד של ענפי כלכלה, 1961, הלמ"ס. לדוגמה:

- **תחבורה ואחסנה** - השכרת רכב, סוכנויות נסיעות, חניונים מקורים, מחסנים וכד'.
- **שירותים ציבוריים** - משרדי ממשלה, עירייה, מוסדות חינוך, בריאות וכד'.
- **שירותים עסקיים** - משרדי עו"ד, ייעוץ, פרסום וכו'.
- **שירותים אישיים** - מספרות, מכבסות, בתי קפה, מסעדות, בתי מלון וכו'.

לוחות 5-6: בנק ישראל

הנתונים מבוססים על בנקים שהונם העצמי גבוה מ-200 מיליוני שקלים ומספר סניפיהם גדול מ-10 (לא כולל את הסניפים של בנק החקלאות ושל לאומי חברה למימון).
(הנתונים לקוחים מאתר האינטרנט של בנק ישראל ומבוססים על דיווח חצי שנתי למפקח על הבנקים).

- **פיקדונות הציבור במטבע ישראלי** - פיקדונות לפי דרישה, פח"ק (פקדון חוזר קרדיטורי), פיקדונות לז"ק (לזמן קצוב), תוכניות חסכון ופיקדונות לא-תושב של תושבי חוץ.
- **תכניות חיסכון מאושרות** - פיקדונות במסגרת תכניות חיסכון, הצמדה שנצברו על הקרן שאישר שר האוצר על פי החוק לעידוד החיסכון (כולל קרן, מענק, ריבית והפרש ועל המענק).
- **פיקדונות צמודי מדד** - פיקדונות במטבע ישראל שלפי תנאיהם הקרן או הריבית עליהם צמודות, כולן או מקצתן, למדד המחירים לצרכן או למדד אחר.
- **פיקדונות צמודים לשער החליפין (פצ"ם)** - פיקדונות במטבע ישראלי שבהם הקרן צמודה לשער החליפין של המטבע הישראלי.
- **פיקדונות לא-תושב** - כהגדרתם בהיתר הפיקוח על המטבע, התשמ"ח - 1998 (ההיתר הכללי). פיקדונות לא-תושב של תושבי חוץ במטבע חוץ ובשקלים, לרבות זיכויים שטרם מוינו.

לוחות 7-10: הבורסה לניירות ערך, ת"א, סקירה שנתית 2012

- מניות** - סוג של נייר ערך המהווה שטר בעלות על חלק מחברה ומקנה למחזיק בה מעמד של שותף בחברה.
- ניירות ערך המירים** - "מוצרים" הניתנים להמרה לניירות ערך אחרים. בבורסה נסחרים מספר סוגים של ניירות ערך המירים, ובהם כתבי אופציה ואיגרות חוב להמרה.
- איגרות חוב (אג"ח)** - סוג של הלוואה או שטר חוב. החברה המנפיקה אג"ח לווה מקוני שטר החוב כסף (קרן ההלוואה), ומתחייבת להחזירו בתוספת ריבית והצמדה. בבורסה בתל-אביב נסחרות איגרות חוב ממשלתיות ואיגרות חוב קונצרניות/תאגידיות (הונפקו ע"י חברות).
- איגרות חוב ממשלתיות** - משמשות את ממשלת ישראל לשם גיוס כספים מהציבור הרחב, ומיחזור אג"ח ותיקות המגיעות לפדיון, זאת, לצורך מימון תוספות לתקציב הממשלתי מעבר להכנסותיה ממיסים, בדומה לממשלות ברחבי העולם.
- מילווה קצר מועד (מק"מ)** - סוג של איגרת חוב ממשלתית קצרת מועד, המונפקת לתקופה של שנה לכל היותר, ומקביל לפיקדון קצר טווח בבנקים. המק"מ מונפק על ידי בנק ישראל כאמצעי לספיגת כספים מהציבור ולוויסות הפעילות הכלכלית במשק.
- מוצרי מדדים ("מכשירי אינדקס")** - מכשירים פיננסיים, העוקבים אחר מדדי מניות, ואשר מאפשרים למשקיעים לרכוש "סל" סחיר של המניות הכלולות במדדים, וכך "להיצמד" לביצועי המדדים בקלות ובעלות נמוכה. ביניהם ניתן למצוא מוצרים כגון: תעודות סל, תעודות מורכבות, תעודות סחורה, אופציות כיסוי ותעודות בחסר.

לוחות 11-15: הלמ"ס, סקר התעשייה

מקור הנתונים הם סקרי התעשייה השנתיים של הלמ"ס. החל משנת 2004 הסקרים מתבססים על מדגם חדש. לפיכך, יכולת ההשוואה לסקרים שנערכו לפני 2004 היא מוגבלת ואינה מוצגת בפרק.

אוכלוסיית הסקר - מפעלי תעשייה עם משרת שכיר אחת לפחות, כולל משרות של לא-שכירים. האוכלוסייה אינה כוללת את ענף היהלומים ומוסדות הפועלים ללא כוונת רווח. הסיווג לפי ענפים מתבסס על עפ"י "הסיווג האחד של ענפי הכלכלה, 1993".

מסגרת הדגימה והמדגם - המקור לבניית מסגרת הדגימה היה מאגר המידע של מרשם העסקים שהוקם בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בשנת 2003. המרשם התבסס על איחוד שני מקורות מידע מנהליים: מידע מקובץ עוסקי מע"מ ומקובץ מעסיקים של המוסד לביטוח לאומי. בשנת 2004 שונתה שיטת הדגימה בסקר על מנת ליצור התאמה טובה יותר בין המדגם לדינמיות של העסקים לאורך שנות הסקר. לפיכך, בשנת 2004 הוצא מדגם של עוסקים לכל ענפי המשק (פרט לחקלאות), והוא כולל את כל העוסקים עם משרה אחת ויותר (בעבר סקרי תעשייה כללו רק מפעלים עם 5 משרות או יותר).

מפעל - מוגדר כיחידה כלכלית הנמצאת במקום אחד, מבצעת פעולה תעשייתית אחת ומנהלת חשבונות נפרדים. מחלקה של חברה, שהיא יחידה יצרנית בפני עצמה, נחשבת כמפעל נפרד.

משרות - משרות שכיר, משרות לא-שכיר, בעלים ובני משפחה העובדים ללא שכר.

- **תמורה למשרה**
כוללת את ההוצאה לשכר ולמשכורת והוצאות נלוות לשכר ולמשכורת (הגדרה זו כוללת את סך התמורה למשרה והיא שונה מעלות העבודה המדווחת במסגרת מדדים חודשיים, מאחר ובדוחות הכספיים של המפעלים נכללים תשלומי בונוסים, מענקים והפרשות, שלא דווחו בנתונים חודשיים).
- **פדיון**
ערך המכירות לשוק המקומי, מכירות לייצוא, הכנסות מעבודות ותיקונים והכנסות מייצור מוצרים לשימוש עצמי. הפדיון כולל גם פעילות לא תעשייתית (ללא רווחי הון), סובסידיות, ותמריצי יצוא ואינו כולל מיסים (מס קנייה ומס ערך מוסף).
- **תפוקה גולמית**
מוגדרת כסך הפדיון, בתוספת ערך השינוי במלאי של מוצרים גמורים ובלתי גמורים, ובניכוי ערך הסחורות שנקנו ולא עברו תהליך עיבוד.
- **תשומות**
כולל את צריכת חומרי הגלם, חומרי עזר, מים, חשמל וכו', וכן תשומות אחרות בתהליך הייצור כגון עלות עבודה קבלנית, אחזקה ותיקון ציוד וכו' וכן הוצאות כלליות נטו.
- **ערך מוסף גולמי (בעבר הופיע בשם תוצר מקומי גולמי)**
מוגדר כהפרש בין התפוקה הגולמית לבין סך התשומות.

יש לציין כי הנתונים על תשומות, פדיון, תפוקה גולמית וערך מוסף גולמי ניתנים במחירי בסיס, כלומר ללא מיסים וכולל סובסידיות והטבות ליצוא.

- **סיווג לפי עצמה טכנולוגית**
ענפי התעשייה קובצו ל-4 קבוצות לפי עצמתם הטכנולוגית, בהתאם לסיווג שהמליץ ה-OECD. סיווג המפעלים לפי עצמה טכנולוגית נעשה עפ"י פעילותו העיקרית של כל מפעל ועפ"י סיווגו לענף כלכלי. סוגי העוצמות הטכנולוגיות (מהגבוה לנמוך) הם:
  1. **טכנולוגיה עילית** - כוללת את הענפים: ציוד תקשורת אלקטרוני, מכונות למשרד ומחשוב, תרופות, ציוד לבקרה ולפיקוח, רכיבים אלקטרוניים וכלי טיס.
  2. **טכנולוגיה מעורבת-עילית** - כוללת את הענפים: כימיקלים וזיקוק נפט (למעט תרופות), מכונות וציוד, ציוד ומנועים חשמליים, כלי רכב מנועיים וציוד הובלה אחר.
  3. **טכנולוגיה מעורבת-מסורתית** - כוללת את הענפים: כרייה וחציבה, גומי ופלסטיקה, מוצרים מינרליים אל-מתכתיים, מתכות אל-ברזליות ויקרות, מוצרי ברזל ולפדה, מוצרי מתכת, כלי שיט, תכשיטים וצורפות ומוצרים אחרים.
  4. **טכנולוגיה מסורתית** - כוללת את הענפים: טקסטיל, הלבשה, עור ומוצרי, מוצרי מזון, משקאות ומוצרי טבק, נייר ודפוס ומוצרי עץ ורהיטים.

תיאור והסבר

החל בשנת 2009 עברה עיריית תל-אביב-יפו למערכת חדשה של חיוב וגביית ארנונה (מחוי"ג). הנתונים המופקים משנת 2009 מופקים מהמערכת החדשה.

1. עסקים ושירותים (לוחות 10.1-10.4)

לפי הנתונים בקובץ חייבי ארנונה שלא למגורים, הגיע מספר יחידות העסקים והשירותים בסוף שנת 2012 ל-53,057 ושטחן הסתכם בכ-11.2 מיליון מ"ר. מבחינה לאורך זמן עולה כי בין השנים 1983 ועד לשנת 2000 חלה עלייה של כ-11% במספרן של יחידות העסקים והשירותים בעיר ועלייה של כ-50% בשטחן. לעומת זאת, משנת 2000 ועד שנת 2012 לא חל שינוי רב במספר יחידות העסקים והשירותים בעיר (עלייה של כ-2% במספר יחידות העסקים והשירותים בעיר), אך חלה עלייה של כ-15% בשטחן (לוחות 10.1 ו-10.3).

משנת 2000 הירידה הגדולה ביותר במספר היחידות ובשטחן הייתה בענפים: מסחר סיטוני (ירידה של 77% במספר היחידות וירידה של כ-66% בשטחן), בנייה (ירידה של 73% במספר היחידות וירידה של כ-58% בשטחן), נכסי דלא נידי (ירידה של 63% במספר היחידות, ללא שינוי בשטחן) וביטוח (ירידה של 57% במספר היחידות וירידה של 25% בשטחן). לעומת זאת, באותו פרק זמן, העלייה הגדולה ביותר הייתה בענף בנקאות וכספים, עלייה של כ-46% במספר היחידות ושל 33% בשטחן. יש לציין כי בתחום המסחר בעיר, חלו שינויים ב-30 השנים האחרונות (החל מ-1983): בתקופה זו הצטמצם המסחר הסיטוני בעיר לכעשירית מגודלו (80 יחידות ב-2012 לעומת 955 ב-1983). כמו כן, חלה ירידה של כ-50% במספר היחידות העסקיות במסחר הקמעוני בתחום צרכי הבית והריהוט (682 יחידות ב-2012 לעומת 1,375 ב-1983). יש לציין, כי למרות שחלה ירידה קטנה בתקופה זו במספר היחידות העסקיות (כ-3%) בתחום הטקסטיל וההלבשה, חלה מנגד עלייה בשטחן (16%) (לוחות 10.1 ו-10.3).

מניתוח התפלגות היחידות העסקיות בשנת 2012 עולה כי החלק הארי של היחידות (כ-43%) משמש לשירותים, כ-30% מהיחידות משמשות למסחר (רובן למסחר קמעוני), כ-13% מהיחידות משמשות לתחבורה ואחסנה וכ-12% לתעשייה. שאר היחידות משמשות לביטוח, בנייה ולתחומים אחרים. התפלגות זו לא השתנתה באופן משמעותי משנת 2000 (לוח 10.2).

2. בנקים ובורסה לניירות ערך (לוחות 10.5-10.10)

ת"א-יפו מהווה מרכז עסקים חשוב בישראל, ובענף הפיננסים מרכזיותה בולטת במיוחד. לפי סקרי כוח אדם של הלמ"ס לשנת 2012, מועסקים בענף הבנקאות, ביטוח ופיננסים בת"א-יפו מהווים כ-34% מסה"כ המועסקים בענף זה בכל הארץ. בשנת 2012 פעלו בעיר 164 משרדי בנקים, המהווים 14.5% מסה"כ משרדי בנקים בישראל. מספר המשרות במשרדי הבנקים בעיר מגיע ל-22,009, המהווים כ-58% מסה"כ המשרות במשרדי הבנקים בישראל. מספר משרות במוצע למשרד לבנק גבוה במיוחד בת"א-יפו בהשוואה לערים הגדולות ובכל הארץ: כ-134 משרות למשרד לעומת כ-20 משרות למשרד בחיפה, כ-18 בירושלים וכ-34 בישראל. יש לציין כי מאז שנות ה-90, מספר המשרות הממוצע למשרד יותר מהכפיל את עצמו (כ-66 משרות למשרד בשנות ה-90 לעומת כ-134 משרות בשנת 2012). גם הפעילות בבנקים היא בהיקף רחב: מספר החשבונות במטבע ישראלי (פקדונות ותוכניות חסכון) מגיעים לכ-11% מסך החשבונות הללו בבנקים בישראל ול-40% משוויים הכספי של החשבונות השקליים בישראל. מספר חשבונות במטבע חוץ (פקדונות תושב ולא תושב) בבנקים בעיר מגיע ל-23% מהסה"כ הארצי ול-46% משוויים הכספי של חשבונות במטבע חוץ בישראל (לוח 10.5). משנת 2000 חלה ירידה של כ-14% במספר משרדי הבנקים בעיר, אך מנגד חלה עלייה של כ-9% בשטח הסניפים ועלייה של 38% במספר המשרות. בבחינת הנתונים לאורך תקופה ארוכה יותר (1990-2012) ניתן למצוא התחזקות במגמות אלה: ירידה של כ-30% במספר משרדי הבנקים ועלייה של כ-42% במספר המשרות (לוח 10.6).

לאחר היציאה מהמשבר הפיננסי העולמי (שהחל בקיץ 2008) וההתאוששות ממנו במהלך שנת 2009, נרשמה התייצבות בשווקים בשנת 2010, שנה שבה ההתפתחויות בשווקים הפיננסיים היו מתונות. על רקע אי הוודאות הגבוהה בשוקי ההון (בעולם ובישראל) נוספו בשנת 2011 גם ההשפעות

השליליות של חוסר היציבות בעולם הערבי והמחאה החברתית בישראל, הקוראת לצדק חברתי וכלכלי. גם בשנת 2012 הקשיים הכלכליים בעולם (משבר החוב במדינות אירופה) והשפעותיהם על האטת הצמיחה בישראל, נתנו אותותיהם על הבורסה בת"א. עד אמצע שנת 2012 חלה ירידת שערים ומחזורים בשוק המניות. במחצית השנייה של השנה החלו שערי המניות לעלות והירידה במחזורי המסחר במניות נבלמה. לעומת זאת, בשוק אגרות החוב חל בשנת 2012 גידול במחזורי הפעילות. יש לציין כי בשנת 2012, על אף הירידה בגיוסי ההון ובמחזורי המסחר במניות, לא הצטמצמה העבודה השוטפת בבורסה, ובמקביל הושקעו משאבים רבים בקידום תשתיות חשובות, לרבות שדרוג מערכות המסחר, חיזוק יציבות המסלקות והשקעה של מוצרים ומדדים חדשים.

3. מפעלי תעשייה - נתונים כלכליים (לוחות 10.11-10.15)

מספר המשרות במפעלי תעשייה בת"א-יפו בשנת 2010 עמד על 25,370 משרות לעומת 29,659 משרות בשנת 2008 (ירידה של כ-14%). בעוד שמספר המשרות בענף עץ ומוצריו גדל בכ-50%, במרבית הענפים האחרים חלה בפרק זמן זה (2008-2010) ירידה של עשרות אחוזים במספר המשרות: כימיקלים ומוצריהם, זיקוק נפט ומוצרי פלסטיק וגומי (30%), מתכת בסיסית ומוצרי מתכת (26%), נייר ומוצרי, הוצאה לאור ודפוס (21%) וטקסטיל, מוצרי הלבוש, עור ומוצרי (18%).

הענף עם מספר המשרות הגבוה ביותר היה נייר ומוצרי, הוצאה לאור ודפוס (כ-35% מכלל המשרות במפעלי תעשייה בעיר) ולאחריו ענף ציוד חשמלי ואלקטרוני (כ-20%). הענפים עם מספר המשרות הנמוך ביותר הם כימיקלים ומוצריהם, זיקוק נפט ומוצרי פלסטיק וגומי (2%) ותכשיטים, חפצי חן וצורפות (5%) (לוח 10.11).

התמורה למשרות במפעלי תעשייה בת"א-יפו הגיעה בשנת 2010 לכ-3,991 מיליוני ש"ח, ללא שינוי משמעותי בהשוואה ל-2009. **התפוקה הגולמית** של מפעלי התעשייה בעיר הגיעה בשנת 2010 ל-14,848 מיליוני ש"ח ו**סה"כ התשומות נטו** הגיעו בשנת 2010 לכ-10,455 מיליוני ש"ח (שני הנתונים הללו גבוהים בכ-4% בהשוואה לנתונים המקבילים ב-2009). **הערך המוסף הגולמי** (במחירי בסיס) במפעלי תעשייה בעיר עמד בשנת 2010 על כ-4,394 מיליוני ש"ח, והוא גבוה ב-5% בהשוואה לנתון המקביל בשנת 2009.

ערך מוסף גולמי ותפוקה גולמית לפי ענף

הערך המוסף הגבוה ביותר נרשם בענף ציוד חשמלי ואלקטרוני (35% מסך כל הערך המוסף במפעלי תעשייה בת"א-יפו) ובענף נייר ומוצרי, הוצאה לאור ודפוס (30%). הערך המוסף הנמוך ביותר נרשם בענפים תכשיטים, חפצי חן וצורפות וכימיקלים ומוצריהם, זיקוק נפט ומוצרי פלסטיק וגומי (3% כל אחד). התפוקה הגולמית הגבוהה ביותר הייתה בענף ציוד חשמלי ואלקטרוני (37% מסך התפוקה הגולמית) ובענף נייר ומוצרי, הוצאה לאור ודפוס (25%), והנמוכה ביותר בענפים תכשיטים, חפצי חן וצורפות וכימיקלים ומוצריהם, זיקוק נפט ומוצרי פלסטיק וגומי (כ-3% כל אחד).

משקלו של הערך המוסף בתפוקה, היה בממוצע כ-30%. משקלו הנמוך ביותר של הערך המוסף בתפוקה היה בענף מוצרי מזון, משקאות ומוצרי טבק (21%) והגבוה ביותר עמד על כ-35% בכל אחד משני הענפים עץ ומוצרי ונייר ומוצרי, הוצאה לאור ודפוס (לוח 10.12).

חלקה של התעשייה בת"א-יפו מישראל

בבחינת חלקה של התעשייה בת"א-יפו מתוך ישראל, עולה כי בשנת 2010, מספר המשרות במפעלי תעשייה בת"א-יפו היוו כ-7% ממספר המשרות במפעלי התעשייה בישראל (בדומה לחלקה היחסי של ת"א-יפו מישראל בשנת 2009). כמו כן, בשנת 2010 חלקה של התפוקה הגולמית עמד על 4.4% מישראל, לעומת 4.7% בשנת 2009. התשומות במפעלי תעשייה בת"א-יפו מהוות בשנת 2010 4.5% מהתשומות במפעלי תעשייה בישראל (לעומת 4.9% ב-2009) והערך המוסף הגולמי במפעלי התעשייה בעיר מהווה כ-4% מישראל, בדומה לחלקו בשנת 2009.

ניתוח מדדי תעשייה לפי עצמה טכנולוגית

מסיווג המשרות במפעלי תעשייה בת"א-יפו לפי עצמה טכנולוגית (לפירוט הענפים הנכללים תחת מיון זה, ראה הגדרות במבוא פרק 10), עולה כי כ-60% מהמשרות בתעשייה בת"א-יפו היו ב-2010 בענפים המסווגים כענפי טכנולוגיה מסורתית, בעוד שהתפוקה הגולמית שלהם היוותה 44% מסך כל התפוקה של ענפי התעשייה בעיר, והערך המוסף הגולמי - 48% מהערך המוסף התעשייתי בת"א-

יפו. החלק של ענפי הטכנולוגיה העילית מתוך כלל המשרות בתעשייה בת"א-יפו מגיע לכ-21%, בעוד שמשקלם בתפוקה הגולמית ובערך המוסף הגולמי היו גבוהים יותר (38% ו-35%, בהתאמה). התמורה השנתית הממוצעת למשרה בענפי הטכנולוגיה העילית בת"א-יפו הייתה ב-2010 כ-317 אלף ש"ח, והיא הייתה גבוהה פי 2 מהתמורה השנתית הממוצעת בתעשייה בעיר (157.3 אלף), וגבוהה פי 2.8 מהתמורה השנתית הממוצעת למשרה בת"א-יפו בענפי הטכנולוגיה המסורתית (114.8 אלף) (לוחות 10.14-10.15).

יש לציין כי התמורה השנתית הממוצעת למשרה בענפי הטכנולוגיה העילית, גבוהה בת"א-יפו ב-19% בהשוואה לנתון המקביל בישראל. לעומת זאת, התמורה השנתית הממוצעת למשרות בענפי הטכנולוגיה המעורבת-מסורתית נמוכה בת"א-יפו בכ-28% בהשוואה לנתון המקביל בישראל